

MADOEREESCHE KRISHEFTEN

DOOR

C. C. F. M. LE ROUX

De groote kunstzin der Indonesische volken komt wel in bijzondere mate tot uiting bij de vervaardiging van de kris in al haar onderdeelen. Wat de pengoeikir of gevestenmaker kan tot stand brengen in zijn van hout, hoorn, been, ivoor of metaal vervaardigde krisgrepen is verbazingwekkend. Welk een rijkdom aan vormen valt er op dat gebied in de verschillende streken van den Indischen Archipel te aanschouwen! Welk een volmaaktheid in de compositie en welk een fraaie combinaties van lijnen en figuren spreidt de Inlandsche kunstenaar in zijn krisheften ten toon!

Aan deze hooge kunstuiting wordt nog te weinig aandacht besteed. Terecht verwijt Mr. J. G. Huyser in zijn voortreffelijke artikelenreeks in het tijdschrift „Nederlandsch-Indië, Oud en Nieuw” over „Het vervaardigen van krissen” (1,37) den schrijvers, die zich met die kunst hebben beziggehouden, hoe weinig diep zij op de zaak zijn ingegaan en hoe de historische ontwikkeling van de krisheftvormen, de symboliek en de ornametiek door hen nauwelijks een bespreking waardig worden gekeurd. Mij deze uitspraak ten nutte makende, heb ik er mij toe gezet hier enkele historische en ethnografische bijzonderheden te vermelden over een reeks merkwaardige Madoereesche krisheften uit de verzamelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden, waarvan zich verschillende pendants bevinden o.a. in het Bataviaasch Museum.

Groot is de verscheidenheid in vormen der Madoereesche krisheften en rijk zijn de variaties in de daarop en op de scheedehuizen aangebrachte versieringen. De hoofdvorm is bij de meeste heften de stereotiepe menschen-

of demonenfiguur, doch de zucht om daarvan af te wijken deed den Madoerees ook grijpen naar andere vormen. Zoo dienden allerhande dierfiguren als vogels, paarden, tijgers, leeuwen, apen en slangen hem zoowel tot vorm voor krisgrepen als voor siermotief op greep en scheedehuis. Huyser geeft er een aantal fraaie afbeeldingen van.

Daarnaast ontleende de Madoereesche kunstenaar eveneens zeer vele motieven aan de Europeesche krijgssuïtrustingen. Een merkwaardige krisvorm is hierdoor ontstaan, die ik nog nergens zag afgebeeld, en omtrent welker historische ontwikkeling ik in mijn Indische jaren van de regenten van Soemenep en Pamekasan belangwekkende inlichtingen heb verkregen. Op de heften en scheedehuizen van dit kristype vindt men een kwistige vermenging van uniformen, kronen, ridderorden, adelaars en wapentrofeeën naast de aloude motieven: de mythische Garoeda, de gevleugelde draak en de koeda semberani, het bekende gevleugelde wonderpaard. Voorts treft men er monsterkoppen op aan, en zon- en maanemblemen, terwijl al die motieven als regel zijn opgelost in bloem- en bladornament. Al geldt op zich zelf deze versmelting van Polynesisch animisme, Hindoejavaansch godengeloof, Islamisme en Europeesche heraldiek in onze oogen niet voor hoogsten vorm van kunstzin, toch dwingt de artistieke wijze, waarop zoo'n mélange wordt uitgevoerd, onze bewondering af.

Men zie bijvoorbeeld de krisheften en scheedehuizen, die in voor-, achter- en zij-aanzicht zijn weergegeven in de afbeeldingen 1 tot en met 3. Daaronder is afb. 1 een juweeltje van snijkunst. Van oude pengoeekirs te Soemenep en Pamekasan kwam ik door

Afb. 1 Kris genaamd: landhian poelasir of langsir
Fig. a voorkant. Heft versierd met ridderkruis M.W.O.
Geheel floristisch gestyleerd scheedehuis met schelpmotief

Fig. b
Zijkant krisgreep. Knop in den vorm
van kurassiershelm, voorts schouderbe-
dekking en gevleugelde draak of grif-
foon als hoofdversieringsmotief

Verz. R. Mus. v. V. te Leiden

tusschenkomst van de regenten omtrent de symbolische beteekenis van het kristype het volgende te weten:

Het heft der kris wordt door de menschen van Soemenep „landhian poelasir” of „landhian langsir” genoemd. De namen „kurassier” en „lansier” zijn er duidelijk in te herkennen. De vorm is die van een mensch, en wel een figuur ontleend aan een tekening van een groep Hollandsche soldaten uit den tijd van de „Kompeni”. Tot hun kleederdracht behoorde een helm of een zwarte sjako of steek, topi djinandrawa genaamd, met haar of veeën versierd. Op de schouders en op de borst droegen zij kwasten met koorden, die ook over den rug liepen en door den gordel wer-

den gehaald. Te paard waren zij bewapend met sabel of lans.

Het huis van de scheede wordt door de Soemenepers „warangka oedang” genoemd. De ornamenten daarop worden aangebracht naar den smaak van den vervaardiger, meest blad- en bloemmotieven. De figuur in het midden is een zeeschelp, waaraan de beteekenis moet worden gehecht, dat Soemenep op het eiland Madoera ligt.

Naar de uitbeelding van het gevleugelde paard op het handvat van de kris wordt dit door de menschen van Soemenep ook „landhian bangkang” = „gevleugeld heft” geheeten. Eertijds mocht een kris met een dergelijke greep alleen gedragen worden door

Fig. c
Rugzijde krisgreep met wapentrofee

Fig. d
Zijkant krisgreep met gevleugeld paard

vorstelijke of adellijke personen. Op den duur werd hier echter niet meer op gelet, zoodat men thans iedereen zoo'n kris ziet dragen. Er zijn verschillende meranggi (scheedemakers) in Soemenep, die dergelijke kris-scheeden vervaardigen.

In den vroegeren tijd, toen Soemenep nog onafhankelijk was, bijvoorbeeld in den tijd van sultan Pakoenataningrat (1812-1854) tot en met den tijd van den panembahan Natakoesoema, overleden in 1879, zag men in de kraton van Soemenep allerlei soorten houtsnijwerk als versiering aangebracht, waarin de figuur voorkwam van een gevleugeld paard met het hoofd naar den rug toegekeerd. Aan weerszijden daarvan waren trofeeën uitgebeeld van geweren, pieken, sabels, statie-pajongs, schilden, vlaggen, vaandels en kanonnen op affuiten. De geheele trofee was omringd door bladertakken van den djaroe-djoe (eiken-) boom en onderaan samengebonden met een strik.

Van ouds hebben alleen de boepati van

Soemenep het recht hun vorstenverblijven met die emblemen te versieren, daar zij dienen als herinnering aan de oude vorsten, die nakomelingen zijn van „Djaka Toelé”, die den djoeloek (= bijnaam) droeg van: „Arya Koeda Panolèh”. Deze vorst regeerde in den ouden tijd over Soemenep. Hij was de schoonzoon van Brawidjaja, den laatsten vorst van Majapahit, echtgenoot van diens dochter Dēwi Ratnadi.

Aan het omkijkende, gevleugelde paard is de volgende geschiedenis verbonden. Ten tijde van koning Brawidjaja moest er een groote poort gebouwd worden in den kraton te Majapahit. Er was geen enkele smid op Java of Madoera, die dit werk kon uitvoeren, behalve een zekere Agoes Toelé en zijn pleegvader Empoe Keling. Beiden raakten door het opgeleverd meesterstuk in groot aanzien bij den koning. Toen een der paarden van genoemden koning, een djaran semberani, was los geraakt en gevlucht, durfde niemand het dier te vangen behalve Agoes Toelé. Hij wist het

Fig. a

Fig. c

Fig. b Verz. Bat. Mus.

Afb. 2. Madoeresche kris genaamd „landhian poelasir of langsir”
 a voorkant, met djaran panolèh, gevleugeld, knielend en omkijkend paard;
 b zijkant, krisgreep uitbeelding van kurassiersuniform;
 c rugzijde, scheedehuis versierd met schelpmotief

paard zoodanig te temmen, dat het voor hem knielde en naar hem omkeek. Dit feit bezorgde Agoes Toelé den bijnaam van Arya Koeda of Djaran Panolèh (tolih of tolèh = omkijken). Ter herdenking van dit voorval vervaardigde de meestersmid Keling een snijwerk (warangka), waarop de afbeelding van het omkijkende, gevleugelde paard voorkwam.

In 1879 na den dood van den panembahan Natakoesoema kwam het regentschap Soemenep onder het bestuur van den resident van Madoera. De regent Pangéran Pakoenaningrat liet na de bestuursreorganisatie in 1883 de wapentrofee met het omkijkende paard, het attriboot der koningen van Soemenep, verwijderen, doch onder zijn opvolger, den regent Pangéran Arya Pratamingkoesoema, werd deze versiering weer in de ka-boepatèn in eere hersteld.

Als materiaal voor het heft zijn been en ivoor zeer geliefd, naast fraaie houtsoorten als ambalo-, tajoeman- en kemoeninghout, die ingevoerd worden uit Palembang en Makassar. Ook tjendana- (sandel-) hout uit Timor wordt veel gebruikt, zoowel voor het heft als voor de scheede.

Nog zij opgemerkt, dat volgens het volksgeloof elke kris zijn eigen karakter heeft, dat tot uiting komt in de versiering. Zoo heeft de kris met het djaran panolèh-motief de eigenschap van „brangansan” (= driftig) te zijn, dat wil zeggen, dat de eigenaar dapper, krijgshaftig is, met sterke neiging tot agressie.

Tot zoover de mededeelingen, die ik van de Madoereesche regenten ontving. Duidelijk blijkt hieruit dat de vorm en de ornamentiek van de hier afgedrukte krissen hun oorsprong vinden in de geschiedenis der Madoereesche rijken. Voor wat betreft de heraldiek gaan zij terug op de geschiedenis dier rijken uit het begin der vorige eeuw. Men weet dat de Madoereesche vorsten „de Kompeni” herhaaldelijk met hulptroepen trouw ter zijde hebben

Verz. Ned. Leger-Mus. te Leiden

Afb. 3

Kris „landhian poelasir” met uitbeelding van de djaran panolèh op griep en scheedehuis

gestaan bij verschillende binnenlandsche expedities, die noodig waren ter vestiging van orde en rust in den Archipel. Maarschalk Daendels verhief den Panembahan Adipati Tjakra Adiningrat in 1808 tot sultan onder den titel van Sultan toewa Ngabdoe Tjakra Adiningrat. Deze sultan bleef ook in den Engelschen tijd trouw aan ons gezag. Zijn zoon Pangéran Nata Negara ontving van den Gouverneur-Generaal Baron van der Capellen opnieuw den persoonlijke titel van sultan onder den naam van Pakoe Nataning Rat. Zijn hulptroepen namen deel aan den krijg tegen Boné en strenden ook in den Java-oorlog aan onze zijde met die van Pamekasan. Als

Afb. 4 Verschillende vormen van de „landhian poelasir”. Voorkant.

belooning ontvingen de Sultans van Soemenep en Pamekasan op 24 Augustus 1931 (2, 162), den verjaardag van Koning Willem I, het Commandeurskruis in de orde van den Nederlandschen Leeuw. In hetzelfde jaar werden door de vorsten van Soemenep en Pamekasan de korpsen barisan op Madoera opgericht, die tot 1882 bestonden uit cavalerie, piekeniers, artillerie en pioniers.

Ziehier de aanknoopingspunten voor de verklaring van den vorm en de ornamentiek der krissen 1 tot en met 3, waarvan No. 1 a t/m d uitmunt door fijnheid van uitvoering. De casque of kurassiershelm met paardharenkam, stormketting en zon met stralenkrans springt dadelijk in het oog. Eveneens opvallend zijn de officiersepauletten met troetels en de van de schouders op borst en rug afhangende koorden met kwasten. Op de voorzijde der greep valt een ridderkruis te zien, waarboven een Europeesche makoeta. De gestyleerde vuurslag in het midden van het ornament en het Bourgondische kruis van lofwerk tusschen de bladen van het Johanniterkruis wijzen er onmiskenbaar op, dat hier de Militaire Willemsorde is uitgebeeld. De redacteur van dit Tijdschrift, Mr. C. Steinmetz, vestigde er in dit verband mijn aandacht

op, dat in het „Gedenkboek der Militaire Willemsorde 1815-1940” de Panembahan van Pamekasan Mangkoe Adi Ningrat voorkomt onder de ridders der derde klasse van die orde (Bt. 26 Aug. 1833, no. 30). De herkomst der kris stemt daarmee overeen. Het wapen is namelijk een poesaka-stuk, dat indertijd door den regent van Pamekasan is geschonken aan wijlen generaal Hoeksema de Groot, toen deze nog instructeur was bij het korps barisans te Pamekasan. (Zie bijlage, Red). Gelijk schildhouders van een wapen zijn aan weerszijden van het ridderkruis uitgebeeld, in dit geval een niet omkijkend paard en een gevleugeld monsterdier met nagakop en staart met angel, een soort griffioen of draak.

De achterzijde der greep vertoont een met een band samengebonden wapentrofee, waarin een Europeesche officierssabel, een geweer, een lans, een kris, twee pajoengs, een vaandel, een trom, een trompet, een pompstok en een kanon op affuit vallen te ontdekken. Op de basis (boengkoel) der greep nabij den steelring is een rondgaande ketting uitgewerkt met drie sterk behaarde gezichten, zeer waarschijnlijk een voorstelling van den stormketting van den kurassiershelm met de leeuwenkoppen, waaronder nog een band met drie pijlen. Het

Afb. 4 Zijkant. Met duidelijke uitbeelding van de epauletten

scheedehuis vertoont het schelpmotief, dat zeer fraai is opgelost in blad- en bloemmotieven (rozen).

Afbeelding 2 a t/m c behoeft na het bovenstaande geen toelichting, eveneens afbeelding 3. Het vorstelijk embleem, de koeda panolèh, maar nu zeer duidelijk een gevleugeld omkijkend en knielend paard, is zoowel op de voorzijde van het heft als op het scheedehuis aangebracht.

In afbeelding 4 a t/m e zijn vijf krisheften afgebeeld in voor- en zijaanzicht, varianten van de vorige afbeeldingen. Alle vertoonen de schouderepauletten; fig. a heeft den kurassiershelm en een buikgordel, voorts op de buik de wassende maan met ster omgeven door een stralenkrans en langs de basis een rand met gestyleerde, omkijkende paardefiguren; fig. b vertoont op de voorzijde een Europeesche kroon boven een baldakijn of portière, waarbinnen een zittende apenfiguur, op den zijkant is een gevleugeld paard uitgebeeld en langs de basis papegaaienfiguren; fig. c en d zijn behalve de epauletten geheel floristisch uitgewerkt, zoo zelfs dat deze beide alleen te herkennen zijn, wanneer men den oorspronkelijken vorm kent; in den knop van dit heft kan men en face een menschengezicht,

en profil een paardenhoofd herkennen; fig. e vertoont ten slotte weer een gevleugeld paard en wapentrofeeën.

Omtrent de legende van de Koeda of Djaran Panolèh en het verband van dit gevleugelde wonderpaard met gelijksoortige mythologische voorstellingen bij andere volken in den Indischen Archipel en daarbuiten leidden mijn nasporingen in de litteratuur tot de volgende resultaten.

De „Geschiedenis van het Madoereesche Vorstenhuis”, uit het Javaansch vertaald door Palmer van den Broek (2, 244) vangt aan met het verhaal van de afstamming der vorsten van Madoera van den legendarischen, laatsten koning van Majapahit Bra Wijaya, bijgenaamd Tampa sasama (de onvergelykelijke), die in de Javaansche babads bekend staat onder den naam Damar Woelan. Van Agoes Toelé alias Koedo Panolèh is in dit verhaal geen sprake. Wel wordt in een handschrift in het nieuw-Javaansch, aanwezig in de Leidsche Universiteitsbibliotheek (Babad Soemenep, Cod. 3177) (dat een geschiedenis van Soemenep weergeeft afwijkend van de bovengenoemde) in den beginne gesproken van Arya Koeda Panolèh, den schoonzoon van den vorst van Majapahit (3, 103).

Verr, R. v. V. te Leiden

Afb. 5. Mad. krisgreep met gevleugeld, omkijkend en gezadeld paard

In de handschriftenverzameling dier bibliotheek komen voorts nog talrijke nieuw-Javaansche gedichten voor, gewijd aan Djaka Toelé (3, 119). Van een dezer geeft Vreede (4, pag. k en l) een verkorte inhoudsopgave, waaruit de wonderbaarlijke geschiedenis van Djaka Toelé te lezen valt. Ze komt in hoofdzaak overeen met het hiervoren gegeven volksverhaal, mij verstrekt door de Madoereesche regenten. Ik ontleen aan deze inhoudsopgave de volgende voor ons doel van belang zijnde gegevens.

Djaka Toelé is de zoon van de prinses Raden Ajoe Koning, dochter van Pangéran Setja di Ningrat van Soemenep. Op bovennatuurlijke wijze ter wereld gekomen wordt het kind in de wildernis te vondeling gelegd en daarna groot gebracht door den smid Empoe Keleng. Terwijl deze naar Majapahit gaat, waar de vorst alle smeden heeft opge-

roepen om een groote ijzeren deur op rollen te maken, krijgt Djaka Toelé van een tapa (kluizenaar) een bovennatuurlijk soldeersel voor die roldeur. Met behulp daarvan slaagt hij erin de roldeur te maken en krijgt als belooning daarvoor van den vorst diens oudste dochter, die schoon maar blind is, tot vrouw, terwijl hij Patih wordt met den titel van Koeda Panoelèh. Te Soemenep teruggekeerd wordt Djaka Toelé door zijn grootvader tot vorst verheven, terwijl hij van zijn vader een gevleugeld paard met tooverzweep krijgt, waarmede hij wonderen verricht.

Omtrent het ontstaan van den naam „Koeda Panoelèh” wordt in het onderhavige gedicht niets vermeld. Wel kan men in de Babad Tanah Djawi nog dien naam terug vinden in de daarin verhandelde geschiedenis van het bekende Madoereesche hoofd Troena Djaja, die in de tweede helft der 17e eeuw geheel Oost-Java en Mataram aan zich wist te onderwerpen en ten slotte door admiraal Speelman — of eigenlijk door Hurdt — in 1678 bij Kediri verslagen werd. Toen hij zich voor een rivier bevond die hem scheidde van de troepen van den vorst van Mataram stond Troena Djaja aan den overkant als volgt te snoeven (5, 198): „Kom Matarammers, kom op. Wan- „neer krijgslieden op vloten wachten, zijn het „geen heidenzonen. Ik vergelijk de vorsten „van Mataram met suikerriet: laat staan dat „de jonge top zoet zou zijn, zelfs het onder- „eind was vroeger flauw van smaak, daar het „afstammelingen van landbouwers zijn, laat „ze liever met de patjoel gaan werken en „koeien weiden. Natuurlijk zijn ze anders „dan ik: Troena Djaja; ik stam af van een „buitengewoon dapper krijgsman, Djaran- „Panoelèh geheeten. Van hem stam ik af, en „hij was beroemd om zijn moed en onover- „winnelijkheid.”

Uit al deze volksverhalen blijkt duidelijk de zucht om het Madoereesche vorstenhuis te doen aansluiten bij dat van het roemruchte

Majapahit, waarmede de leden van dat huis zich willen legitimeeren als de rechtmatige vorsten van Madoera. Parallellen hiervan vindt men in de afstammingsverhalen van verschillende andere volken, die onder de soevereiniteit van Majapahit hebben gestaan. In die verhalen worden de stamvaders tot helden en soms tot goden verheven, terwijl als regel bij al de wonderbaarlijke daden die zij verrichten het, ook bij tal van andere volken ter wereld, zoo bekende wonderpaard niet ontbreekt. Meestal wordt dit gevleugeld voorgesteld, daar het zijn meester bliksemsnel door het luchtruim moet kunnen vervoeren.

De Madoereesche Koeda Panolèh is een der vele verschijningsvormen, waaronder die wonderpaarden in de Indonesische fabelen en legenden optreden. Aan dit Madoereesche fabeldier is voorzoover mij bekend in de literatuur nog weinig of geen aandacht besteed. Zooals wij hiervoren gezien hebben, is er in de Madoereesche verhalen sprake van een woest ontembaar paard, dat tenslotte door zijn meester Djaka Toelé (Jaka Tule) zoo mak werd gemaakt, dat het voor hem knielde en naar hem omkeek.

In de Maleische volksverhalen dragen de wonderpaarden den welbekenden naam van „koeda semberani”. Onder dien naam komt in de „Hikajat Radja-radja Pasai” een passage voor handelende over een ontembaar paard, dat niet te berijden was. Over het gevleugeld zijn van dit paard wordt niet gesproken. Prof. van Ronkel (6, 483) heeft op grond van de in genoemde kroniek gegeven omschrijving van dit paard op overtuigende wijze aangetoond, dat de oorspronkelijke beteekenis van de koeda semberani niet is die van een „vurig, stoutmoedig paard”, doch van een „rossig paard” en volgens den tekst der Hikajat een „bastard van een Pers”.

Pendants van de Maleische koeda semberani vindt men in de Javaansche volksverhalen onder de namen: Doedoel, Kalisaäk en Sekar-

Verz. R. v. V. te Leiden

Afb. 6. De djaran panolèh als Madoereesch batikpatroon met vischstaart als achterlijf

djioe¹⁾). In de samenvattende studie van Prof. Veth over „Het paard onder de volken van het Maleische ras” vindt men de geschiedenis van deze drie wonderpaarden en de juiste beteekenis der woorden uitvoerig uiteengezet, gebaseerd op gegevens voornamelijk verstrekt door Van Ronkel. In verband met de Koeda Panoleh lijkt het mij van belang de conclusies waartoe Veth komt hier even weer te geven (7, 93).

Doedoel is een verbastering van het Arabische „Doldol”, zijnde in de overlevering de witte muilezel, die door den profeet Moham-

1) In de verzamelingen van het Bataviaasch Museum bevindt zich een gepolychromeerd, groot houten beeld (Inv. no. 8488), afkomstig uit Midden-Java, voorstellende een gevleugeld paard, staande op een hoog voetstuk, met naga-kop en geschubde huid, waarop een vrouw rijdt. Dit paard draagt den naam: Koeda naga-warna.

med zelf bereden werd. Kalisaäk is identiek met het Perzische „Khing Ishäk“, te weten een wit paard, de schimmel van den profeet Isaäk. De oorspronkelijke geschiedenis van dit paard kan men vinden in het Perzische verhaal van de heldendaden van Amir Hamza, den oom van Mohammed, een der meest gevierde helden en voorvechters van den Islam. Voor den inhoud van dit verhaal en de Arabische, Maleische en Javaansche versies daarvan moge ik verwijzen naar de bekende studie van Dr. Ph. S. van Ronkel „De roman van Amir Hamza“. In die roman wordt verhaald, hoe het paard Khing Ishäk na den dood van zijn meester door niemand kon worden getemd, totdat zulks tenslotte gelukte aan Amir Hamza, die het zoo mak maakte als een lam. Ook het derde paard „Sekardjioe“ speelt een rol in de geschiedenis van Amir Hamza als het strijdros op zijn latere tochten. In het Perzisch luidt de naam „Asjkar dijoe zadeh“, door Van Ronkel vertaald als: rood paard, bastaard van een div (boozen geest) (6, 488). Bij Veth (7, 98) lees ik nog de volgende opmerking omtrent dit paard: „Van het zadel, waarmede dit paard geboren en opgegroeid was, zooals de heer De Bie van zijn Soendische zegslieden hoorde, wordt noch in den Perzischen, noch in den Javaanschen of Maleischen tekst iets gevonden“. Ik vestig er in dit verband de aandacht op, dat op vele krisheften de Koeda Panoleh voorkomt met zadel (zie afb. 5).

Interessant is voorts, dat in de Amir Hamza-roman melding gemaakt wordt van verhalen omtrent een wonderlijk paard dat uit zee opkomt en door Hamza wordt gebreideld (8, 50). In de verzamelingen van het Leidsche Museum (serie 300, nr. 391) komt nu een gebatikte Madoereesche kain pandjang voor met allerhande dierfiguren, waaronder de Koeda Panoleh domineert, doch merkwaardig met vischstaart (afb. 6). Als parallel van het Madoereesche volksverhaal, waarin Djaka Toe le van zijn grootvader een tooverzweep en een

ge vleugeld paard ten geschenke krijgt, verwijs ik nog naar een passage in den Hamza-roman, waarin de held van het verhaal de zweep van Salomo en een vliegend paard bemachtigt (8, 67).

Uit het vorenstaande blijkt wel zeer duidelijk, dat in de legende van Djaka Toe le, bijgenaamd Arya Koeda Panolèh, verschillende gegevens voorkomen, die aan de Hamza-verhalen zijn ontleend. Ook de Mohammedaansche „Burāk“-voorstellingen hebben wellicht invloed uitgeoefend op de Indonesische „paard“-afbeeldingen. Misschien hebben wij hier weer een voorbeeld van het veel voorkomend verschijnsel in Indonesische culturen (en elders), dat uit vreemde cultuurstroomingen juist datgene wordt overgenomen, dat aanknoopingspunten biedt met reeds bestaande cultuurelementen. Het nieuwe wordt dan aangepast aan het oude. In vele Mohammedaansche hemelvaartsverhalen wordt het paard van Mohammed als „ge vleugeld“, „omkijkend“ en „knielend“ voorgesteld.

De aandachtige beschouwing van de hier afgebeelde krisheften en scheedehuizen heeft ons voorts geleerd, hoe de Madoereesche pengokir de herinnering aan het Hindoejavaansche verleden, de intrede van den zegevierenden Islam in den Archipel en het bondgenootschap met de Kompeni op kunstige wijze symbolisch tot uitdrukking heeft gebracht in het Indonesische statiewapen bij uitnemendheid, de heilige kris.

LITTERATUUR

- 1 Mr. J. G. Huyser. Het vervaardigen van krissen. Nederlandsch-Indië Oud en Nieuw, 2e jrg. 1917-1918.
- 2 Dr. W. Palmer van den Broek. Geschiedenis van het Madoereesche Vorstenhuis. T. v. I. T. L. en V., dl. XXIV, 1877.
- 3 Dr. H. H. Juynboll. Supplement op den catalogus van de Javaansche en Madoereesche handschriften der Leidsche Universiteitsbibliotheek, dl. II, 1911.
- 4 A. C. Vreede. Handleiding tot de beoefening der Madoeresche taal, 2e druk, 1e deel.
- 5 W. L. Olthof. Babad Tanah Djawi in proza. Javaan-

- sche Geschiedenis. Uitgave Kon. Instituut T. L. en V. v. N. I. 1941.
 6 Dr. Ph. S. van Ronkel. Koeda Semberani. Bijdr. Kon. Inst., dl. 58, 1905.
 7 Prof. J. Veth. Het paard onder de volken van het Maleische ras. 1894.
 8 Dr. Ph. S. van Ronkel. De roman van Amir Hamza. 1895.

BIJLAGE (v. d. Red.)

(Uittreksel uit het Archief van de Kanselarij der Nederlandsche Orden)

Zijne Hoogheid de Panumbahan van Pamakassan

MANGKOE ADIE NINGRAT,

tweede zoon van wijlen den Panumbahan van Madura, genaamd

ADIE PATTIJ TJAKRA DININGRAT

Geboorte-plaats: Bangkallan, Eiland Madura 1783

Overleden in de Oost-Indië, den 25 Maart 1842.

Benoemd bij Koninklijk Besluit van 26 Augustus 1833, No. 30. tot Ridder der Militaire Willemsorde 3e klasse.

Datum van aanstelling in onderscheidene Graden en van overgang naar andere Korpsen-Decoratiën.

8 Sept: 1803:

Vereerd met den Titel en Eernaam van *Radeen Tom-mengoong Mangko Diningrat*, zijnde voorheen genaamd geweest *Radeen Ario Pramiro die Ningrat* en als Hoofd der *Pradjoerets*, met den rang van Kolonel zonder Traktement; dienst gedaan bij deszelfs Vader, den Panumbahan van Madura.

6 Sept: 1804:

Met behoud van voormelden titel en Eernaam, doch met aflegging van den rang van Kolonel, benoemd tot Regent van *Pamakassan*.

16 Juli 1808:

Benoemd tot Luit: Kolonel en in dien rang de Uniform van Adjutant gedragen.

12 Januari 1811:

Benoemd tot *Adie Pattie*, bij onafgebrokene voortdoring, uitoefenende de functiën van Regent van *Pamakassan*.

1 Febr: 1820:

Bevestigd in de aan denzelven, op den 21 April 1815 verleenden Titel van *Pangerang*.

16 Febr: 1828:

Adie Pattie Mangkoe Adie Ningrat en is hem twee dagen daarna den rang van Kolonel verleend.

27 Juli 1829:

Benoemd tot *Panumbahan* van *Pamakassan*.

Gedane Veldtogten, onder welke Generaals, bekoemen wonden en uitstekende daden.

1825 tot 1830:

Zich bijzonder onderscheiden in den Oorlog tegen de Muitelingen op Java, volgens eene uitgebreide Memorie door hem bij den dienststaat ²⁾ overgelegd.

2) Deze memorie berust helaas niet bij de kanselarij en in het algemeen is het ook niet mogelijk daar na te gaan voor welke feiten koninklijke onderscheidingen aan de dragers van het eeremetaal zijn toegekend; dat is jammer.